

PRIPRAVNOST I REAGOVANJE NA INFEKCIJU NOVIM KORONA VIRUSOM (COVID-19)

Privremeni tehnički dokument UNFPA

Posljednje podatke možete vidjeti na internet stranici Svjetske zdravstvene organizacije za COVID-19: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>

1. Seksualno i reproduktivno zdravlje i prava, zdravlje majke i novorođenčeta i COVID-19

Ključne poruke

Osnovne poruke

- Trenutno ne postoje dokazi o neželjenim posljedicama COVID-19 na trudnice. Međutim, potrebno je uzeti u obzir da tokom trudnoće, kao i u periodu poslije, dolazi do fizičkih promjena i promjena u imunološkom sistemu žene. Stoga je od presudne važnosti da sve žene imaju pristup sigurnom porođaju, kontinuiranoj prenatalnoj i postnatalnoj zaštiti, uključujući skrining testove u skladu sa nacionalnim smjernicama i standardnima. Ovo je posebno značajno u područjima koja su najviše ugrožena pandemijom u kojima je narušen pristup uslugama za trudnice, porodilje i dojilje.
  - Potrebno je održati funkcionisanje sistema zdravstvene zaštite: Nastaviti sa informisanjem i uslugama u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, zaštititi zdravstvene radnike i ograničiti širenje COVID-19.
- Za vrijeme vanrednih situacija u javnom zdravstvu, ljudski i finansijski resursi u zdravstvu se često preusmjeravaju u cilju boljeg odgovora na epidemije zaraznih bolesti. Pandemija utiče na usluge u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, te one moraju biti prepoznate kao prioritet.
  - Visoka stopa maternalnog mortaliteta (MMR) je jedan od pokazatelja slabog funkcionisanja zdravstvenih sistema. Pandemija COVID-19 će dodatno opteretiti sisteme zdravstvene zaštite. Očekuje se da će posljedice biti teže u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama - sa najtežim posljedicama u zemljama koje prolaze kroz humanitarne krize. Podrška u pripremi mjera i odgovoru na epidemiju je od posebne važnosti za nerazvijene i srednje razvijene zemlje sa visokom stopom maternalnog mortaliteta. Kod uvođenja ovih mjera, posebnu pažnju treba usmjeriti na osiguranje kontinuiteta osnovnih zdravstvenih usluga, među kojima je zdravstvena zaštita majke i djeteta i usluge u oblasti seksu-

alnog i reproduktivnog zdravlja, uključujući dostupnost lijekova i medicinskih sredstava.

- Trudnice sa respiratornim oboljenjima moraju imati apsolutni prioritet u liječenju zbog povećanog rizika od neželjenih ishoda, a službe za zaštitu prenatalnog i neonatalnog zdravlja i zdravlja porodilja moraju biti odvojene od potvrđenih slučajeva COVID-19.
- Zaštita zdravstvenih radnika, naročito babica, medicinskih sestara, akušera i anesteziologa mora biti prioritetna s obzirom na njihovu presudnu ulogu u spasavanju života. Kada rade sa pacijentima sa COVID-19 zdravstveni radnici moraju imati ličnu zaštitnu opremu.
- Sigurna trudnoća i porođaj zavise od funkcionalnog i pristupačnog sistema zdravstvene zaštite i strogog pridržavanja mjera prevencije i kontrole infekcije.
- Sistemi nadzora i odgovora treba da budu usmjereni prema spolu, starosti, rodu i statusu trudnoće. Prema potrebi, posebnu pažnju treba posvetiti osjetljivim grupama stanovništva, kao što su osobe sa invaliditetom, HIV pozitivne osobe, adolescenti, stare osobe, siromašni, osobe afričkog porijekla, izbjeglice i migranti.

Šta UNFPA radi po ovom pitanju

Kratkoročne intervencije

Pomoć u koordinaciji, učestvovanju i konsultacijama

- Podsticati aktiviranje koordinacionog mehanizma UN za zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, podržati efikasne mehanizme koordinacije kako bi akušerska zaštita i zaštita novorođenčadi bila prioritetna.
- Jačati zagovaranje i liderstvo podgrupe za zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja u okviru zdravstvenog klastera gdje je uspostavljena koordinacija sa ciljem usmjeravanja humanitarne podrške ka programima za zaštitu zdravlja majki i konkretnim intervencijama. Na nivou zdravstvenog klastera, obezbijediti neprekinut pristup službama za zaštitu zdravlja majke i spriječiti preusmjeravanje resursa zdravstvene zaštite na štetu trudnica. Uvesti neophodnu analizu stanja prema polu, starosti i rodu, u okviru zajedničkog tima Ujedinjenih nacija u zemlji.
- Podržati ministarstvo zdravlja i partnere u jačanju, finansiranju, pružanju i uvođenju pitanja roda i zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja u planove pripravnost i odgovora na COVID-19, primjeni planova i nastavku aktuelnih programa.
- Podržati ministarstvo zdravlja i partnere u jačanju, finansiranju, pružanju i uvođenju pitanja roda i zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja u planove pripravnost i reagovanje na COVID 19, primjeni planova i nastavku tekući programa.
- Organizacije mladih, žene, siromašni, osobe koje žive sa virusom humane imunodeficijencije (HIV) i osobe sa invaliditetom, treba da budu konsultovani i uključeni u sve faze odgovora na COVID-19.

Održati kontinuitet službi za zaštite zdravlja majki i drugih službi za zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja

- Osigurati poštovanje izbora i prava žena i djevojaka na seksualno i reproduktivno zdravlje bez obzira na njihov status u smislu infekcije COVID-19, uključujući pristup kontracepciji, sigurnom abortusu u skladu sa zakonom, te zdravstvenoj zaštiti nakon abortusa
- Osigurati da se, kada su ograničeni medicinski resursi, omogući pristup zdravstvenoj zaštiti uključujući usluge u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, sa posebnom

pažnjom usmjerenom na trudnice iz vulnerabilnih grupa, kao što su osobe sa onesposobljenjem, osobe koje žive sa HIV-om i osobe koje žive u siromaštvu.

- Osigurati da žene kod kojih postoji sumnja ili vjerovatnost da su zaražene COVID-19 ili je bolest potvrđena, uključujući žene koje moraju provesti određeno vrijeme u izolaciji, imaju pristup kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti, gdje su žene u centru zaštite i poštuju se, uključujući akušerske skrining testove, antenatalnu i neonatalnu zaštitu, zbrinjavanje komplikacija kod majki i novorođenčadi, podršku mentalnom zdravlju i psihosocijalnu podršku.
- Raditi sa ministarstvom zdravlja i relevantnim resornim ministarstvima i privatnim sektorom na obezbjeđivanju dostupnosti i pristupa osnovnim uslugama za zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja, uključujući zdravstvene usluge za majku i dijete. U humanitarnom kontekstu, tu spada i primjena Minimalnog paketa osnovnih usluga za zaštitu reproduktivnog zdravlja u vanrednim situacijama (MISP). <https://www.unfpa.org/resources/what-minimum-initial-service-package> <http://iawg.net/minimum-initial-service-package/>
- Obezbijediti odgovarajuću obuku / osvježenje znanja za zdravstvene radnike na temu „Prevenција i kontrola infekcije“ (IPC) sa ciljem smanjenja rizika od prenošenja infekcije sa čovjeka na čovjeka ([https://www.who.int/publications-detail/infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-is-suspected-20200125](https://www.who.int/publications-detail/infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-(ncov)-infection-is-suspected-20200125)). Obuku organizovati prema smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije (Kliničko zbrinjavanje teške akutne respiratorne infekcije (SARI) kod sumnje na bolest COVID-19, Privremene smjernice od 13. marta 2020) [https://www.who.int/publications-detail/clinical-management-of-severe-acute-respiratory-infection-when-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-is-suspected](https://www.who.int/publications-detail/clinical-management-of-severe-acute-respiratory-infection-when-novel-coronavirus-(ncov)-infection-is-suspected)
- Podržati lanac snabdijevanja (sredstva moderne kontracepcije, lijekovi i sredstva za spasavanje života majke i djeteta, oprema za zaštitu zdravlja majke, materijal i sredstva za prevenciju i kontrolu infekcije, edukativni i savjetodavni materijali).
- Educirati zdravstvene radnika, a posebno babice, o riziku i načinu kako smanjiti stigmatu, diskriminaciju i rodno zasnovanog nasilja, te uključivanju babica u zajednici (ili relevantnog kadra) u senzibilizaciju trudnica na znakove opasnosti, simptome infekcije COVID-19 i značaj higijene ([https://www.who.int/publications-detail/risk-communication-and-community-engagement-\(rcce\)-action-plan-guidance](https://www.who.int/publications-detail/risk-communication-and-community-engagement-(rcce)-action-plan-guidance))
- Posebnu pažnju treba obratiti na zbrinjavanje i zaštitu mladih, naročito djevojaka, u područjima sa visokom prevalencijom HIV-a.

Omogućiti kontinuitet zdravstvene zaštite za vrijeme pandemije

- Za sve trudnice (vidjeti saopštenje Svjetske zdravstvene organizacije (WHO): <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-on-covid-19-pregnancy-childbirth-and-breast-feeding>)
- Nastaviti provoditi prenatalnu i postnatalnu zaštitu, naročito u zemljama koje su pogođene pandemijom, podržati formiranje posebnih objekata / mobilnih klinika za prenatalnu i postnatalnu zaštitu u saradnji sa nadležnim ministarstvima zdravlja.
- Način porođaja treba biti određen na individualnoj osnovi prema akušerskim indikacijama i željama žene. SZO preporučuje porođaj carskim rezom samo u slučaju medicinskih indikacija. Zalagati se za kontinuirano dojenje i kontinuiranu zaštitu majke i djeteta.

- Zalagati se za kontinuirano dojenje i kontinuiranu zaštitu majke i djeteta.
- Razviti edukativni materijal za trudnice / porodice o osnovnim načinima održavanja higijene, uključujući one pocezane sa COVID-om 19. [https://www.who.int/publications-detail/risk-communication-and-community-engagement-\(rcce\)-action-plan-guidance](https://www.who.int/publications-detail/risk-communication-and-community-engagement-(rcce)-action-plan-guidance)

Za žene koje su direktno pogođene COVID-om 19

- Trudnicama i porodiljama koje su prebolovale COVID-19 treba omogućiti redovnu prenatalnu zaštitu, porođaj, siguran abortus, porodiljsku njegu i njegu nakon abortusa u skladu sa zakonom.
- Voditi računa da trudnice zaražene COVID-19 u trenutku porođaja budu zbrinute najmanje na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite da bi se obezbijedila adekvatna njega u slučaju nastanka respiratornih komplikacija.
- Pratiti situaciju (akušerske aktivnosti, dostupnost i korišćenje usluga, higijenski status i zaštita osoblja)

Ograničiti prenošenje COVID- 19

Politike i intervencije na nivou ustanove

- Obezbijediti stručne smjernice za pooštavanje mjera kontrole infekcije u ustanovama, uključujući tok trijaže i izdvajanje jedinica za neonatalnu njegu i njegu porodilja, u izuzetnim slučajevima i u skladu sa odlukama vlade. Zbog povećanog rizika od neželjenih ishoda, trudnice sa respiratornim oboljenjima moraju imati apsolutni prioritet u liječenju, a službe za zaštitu prenatalnog i neonatalnog zdravlja i zdravlja porodilja moraju biti odvojene od svih potvrđenih slučajeva infekcije COVID- 19 i slučajevakod kojih postoji sumnja na ovu infekciju.
- Obezbijediti adekvatne mjere prevencije i kontrole infekcije i prevenciju komplikacija kod trudnica i porodilja, uključujući žene koje su imale pobačaj, gubitak trudnoće u visokom stadijumu i žene nakon porođaja i abortusa. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/infection-prevention-and-control>
- Držati sigurnu razdaljinu između ljudi (najmanje 2 metra) tokom pružanja prenatalne njege, porođaja, postanatalne njege i na porodiljskom odjelu
- Osigurati da sve porodilje sa COVID- 19 ili koje su se oporavile od COVID- 19 dobiju informacije i savjet o sigurnom dojenju i adekvatnim mjerama prevencije i kontrole infekcije radi sprečavanja prenošenja virusa COVID-19. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/infection-prevention-and-control>

Zaštita i povećanje kapaciteta zdravstvenih radnika

- Zaštititi zdravstvene radnike (naročito babice, medicinske sestre, akušere i anesteziologe) obezbjeđivanjem osnovne lične zaštitne opreme (rukavice i maske, mantili i zaštitne naočare, u skladu sa smjericama Svjetske zdravstvene organizacije. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/infection-prevention-and-control>
- Nabaviti i obezbijediti medicinski materijal i opremu za prevenciju i kontrolu infekcije uključujući ličnu zaštitnu opremu u skladu sa smjericama Svjetske zdravstvene organizacije za zdravstvene radnike i zdravstvene radnike u zajednici. Obezbijediti higijenska sredstva (hlorid, sapun, dozatori sa tečnim sapunom) na porodiljskim odjelima (uključujući ustanove za prenatalnu i postnatalnu zaštitu) i voditi računa da se koriste.

- Podržati obuku zdravstvenih radnika i uprave ustanova, uključujući skloništa i kuće za majke na temu prevencije infekcije COVID-19, strategija kontrole, higijenskih procedura, te, gdje je moguće, formirati / aktivirati bolničke odbore za higijenu.

Intervencije na nivou lokalne zajednice

- Informisati stanovništvo (na nivou zajednice) i trudnice o rizicima povezanim sa COVID-19, simptomima i načinima prenošenja. Spriječiti diskriminaciju ljudi koji imaju simptome slične COVID-19, ljudima koji imaju potvrđenu infekciju COVID 19 (ako su testovi dostupni, što nije sigurno) i zdravstvenih radnika koji rade u ustanovama sa slučajevima COVID-19. [https://www.who.int/publications-detail/risk-communication-and-community-engagement-readiness-and-initial-response-for-novel-coronaviruses-\(-ncov\)](https://www.who.int/publications-detail/risk-communication-and-community-engagement-readiness-and-initial-response-for-novel-coronaviruses-(-ncov))
- Kampanje informisanja javnosti i informacije od strane nacionalnih institucija nadležnih za zdravlje treba da budu dostupne na znakovnom jeziku i putem pristupačnih sredstava, načina i formata, uključujući pristupačnu digitalnu tehnologiju, titlove, relej usluge, tekstualne poruke, na čitljivom i jasnom jeziku, a na temu načina održavanja higijene, uključujući higijensku praksu u slučaju COVID-19. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>

Dugoročne intervencije

- Ojačati sisteme zdravstvene zaštite kako bi se osigurao kontinuitet integrisanih usluge za žrtve rodno zasnovanog nasilja za vrijeme trajanja vanredne situacije.
- Proširiti strategije za sveobuhvatne intervencije u oblasti zdravstvene zaštite majke i djeteta na nacionalnom i nižim nivoima nivoima (sub-nacionalno) za sve zemlje sa stopom maternalnog mortaliteta iznad 140 na 100.000 živorođenih.
- Koristiti i širiti najbolje prakse zemalja obuhvaćenih aktuelnim programom² koje imaju kapacitet za provođenje i praćenje programa za zaštitu zdravlja majke i djeteta na nacionalnom nivou, kako bi se ove prakse mogle realizovati u svim zemljama.